

УДК 343.974:343.976

Раєцька Людмила Василівна –
кандидат юридичних наук, доцент ка-
федри кримінально-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ

Організована злочинність і наркобізнес

Стаття присвячена висвітленню актуального питання взаємозв'язку організованої злочинності та наркобізнесу.

Ключові слова: організована злочинність, наркобізнес, наркотики, незаконний обіг наркотичних засобів.

Проблема наркотиків, яка є великим сучасним лихом, існує на всіх континентах і в усіх країнах. На сьогоднішній день спеціалісти не відчують коливань в оцінці наркологічної ситуації – поширення наркоманії в Україні, яке набуло епідемічного характеру, охопило всю територію країни, особливо південний і східний регіони. І, що викликає особливу тривогу, виник кримінальний ринок наркотиків на рівні організованих злочинних груп [1, с. 8].

Відповідно до статистичних даних, у 2010 році зареєстровано 56 878 злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів. Розслідувано 55 677 наркозлочинів, із них тяжких та особливо тяжких – 19 885. Відбулося використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (ст. 306 КК України) у 110 випадках. Випадків незаконного виробництва, придбання, перевезення чи збуту зареєстровано 16 955. Викрадення, привласнення наркотиків (ст. 308 КК України) – 255. Незаконне виробництво, придбання, перевезення наркотиків без мети збуту (ст. 309 КК України) – 30 747. Викрито 2150 організацій або утримання наркопритонів (ст. 317 КК України). Зареєстровано 37 496 осіб, які вчинили злочини з незаконним обігом наркотичних засобів. Вилучено з незаконного обігу 10 961 801 г наркотичних і 18 809 г психотропних речовин. Організованими злочинними групами скоєно 896 злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів.

Розмах незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів у останні роки обумовлений політичною та економічною нестабільністю, різким спадом життєвого рівня людей, що й створює передумови для пошуку додаткового заробітку, а також

умови для тісного взаємозв'язку людей із ділками тіньової економіки, зокрема наркобізнесменами, які, використовуючи знання і досвід спеціалістів у галузі хімії, залучають їх до злочинної діяльності, заохочуючи до утворення підпільних лабораторій з виробництва сильнодіючих синтетичних наркотичних засобів з метою їх збуту.

Наркоситуація в Україні дедалі більш ускладнюється, збільшується наркотизація населення, консолідується наркоділки, збільшується контрабандне надходження синтетичних і напівсинтетичних наркотичних засобів і психотропних речовин.

Попит на наркотики породжує їх пропозицію. До незаконного обігу наркотиків залучаються громадяни, які вбачають у ньому досить легкий і швидкий спосіб збагачення. 68,5 % осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності за наркозлочини, складають непрацюючі та особи, які ніде не навчаються.

Наркобізнес набуває все більш організованого характеру. Протягом останніх років збільшилась кількість раніше судимих осіб, які були повторно притягнуті до кримінальної відповідальності за наркозлочини. Кількість викритих наркозлочинів, учинених організованими злочинними угрупованнями, зросла на 42 %. При збільшенні викриття наркозлочинів на 11,3 %, кількість тяжких та особливо тяжких злочинів збільшилась на 22,9 %, злочинів, пов'язаних зі збутом наркотиків, – на 22,7 %, втягнень у наркоманію – в 2,4 рази.

Чисельність наркозбувальників, які були притягнуті до кримінальної відповідальності протягом останніх 5 років, зросла всього на 12 %.

Більшість ліквідованих нарколабораторій носили так званий “кухонний” характер, де із застосуванням спеціального лабораторного обладнання виготовляли психотропні речовини, наркотичні засоби з “ефедрину”, в інших, більш потужних, ацетилований та екстракційний опій з макової соломи. Не дивлячись на значне поширення в нелегальному обігу нашої країни психотропних речовин амфетамінової групи, жодної потужної підпільної нарколабораторії по їх нелегальному виготовленню органами внутрішніх справ викрито не було.

До незаконного наркообігу залучається значна частка осіб, які були раніше засуджені, що створює передумови до наркокриміналізації та збільшення нових міжрегіональних і міжнародних злочинних наркоугруповань, із залученням значної частки осіб, які ніде не працюють та ніде не навчаються.

Останнім часом відмічається стрімке розповсюдження синтетичних наркотиків [2]. Незаконний наркоринок змінюється щодо поширення синтетичних і напівсинтетичних наркотичних засобів і психотропних речовин, у першу чергу так званих “клубних” наркотиків: ам-

фетаміну та кокаїну, а також збільшення безрецептурного відпуску трамадолу (трамалгіну, трамалу) через аптечну мережу.

Це явище носить міжнародні масштаби, розвивається дуже швидко, і для попередження подальшого розповсюдження наркотичних засобів необхідно створити механізми протидії в рамках системи міжнародного права.

На сьогодні вже відомо, що вживання наркотичних речовин отруює й губить наших співвітчизників, спотворює їхню свідомість, спустошує душі та позбавляє життя.

Особливо небезпечним є те, що до наркотичної залежності втягується в основному молодь і підлітки. Сьогодні не існує такої соціальної групи, яка б не була уражена наркотичним божевіллям.

Наша країна зіткнулася з проблемою незаконного обігу наркотиків і відчула її гостроту останніми роками завдяки транзиту наркотичних засобів та злочинних дій наркоугруповань на своїй території.

Вживання наркотиків досягло таких масштабів, що почало становити загрозу для національної безпеки держави та існування людства в цілому.

Наркобізнес і наркоманія претендують на повну і беззастережну владу не тільки над особистістю, але й над суспільством. Встановлено, що саме наркотики надають капітал і владу тим, хто контролює їх виробництво та продаж, а не тільки владу над жертвами наркоманії, але разом із грошима і владу над усім суспільством у цілому. Мільярдні доходи наркобізнес отримують саме завдяки виробництву та розповсюдженню наркотиків.

Як свідчить практика роботи правоохоронних органів, злочинні формування досягли особливого успіху в наркобізнесі, оскільки ринок наркотиків найбільш прибутковий з усіх можливих сфер бізнесу.

Україна залучена до сфери наркобізнесу завдяки тому, що наркоділки використовують нашу державу не тільки як транзитну територію, але й як ринок збуту наркотиків, попит на які з кожним роком усе більше зростає.

Наша країна стає об'єктом експансії міжнародного наркобізнесу саме тому, що цьому сприяють наступні чинники:

- економічна криза, яка на сьогодні набуває знову більших масштабів і пов'язаним з нею зниженням рівня життя населення;
- відсутність ідеологічного спрямування;
- недосконалість вітчизняного законодавства у сфері обігу наркотичних засобів і протидії їх незаконному обігу та поширенню наркоманії;
- вдале геополітичне розташування України, що спонукає транзиту між Азією і Західною Європою;
- прогалини в організації митного і прикордонного контролю;

– вкрай неефективна робота правоохоронних органів у протидії поширенню наркоманії та наркобізнесу.

Результати роботи практичних підрозділів свідчать про помітну активізацію злочинних угруповань, що спеціалізуються на незаконному обігу наркотиків, як із країн ближнього і далекого зарубіжжя, так і власне українських.

Матеріали слідчої та судової практики фіксують конкретні кроки представників українських злочинних угруповань, які на 90 % спрямовано на встановлення контактів із зарубіжними наркоділками [3].

Надзвичайну небезпеку становлять дії організованих злочинних угруповань з контрабанди наркотиків, які сьогодні характеризуються спеціалізацією наркобізнесу з організованими зв'язками, мають транснаціональний характер і чітку монополізацію. Матеріали справ свідчать про спроби втягування до протиправної діяльності впливових посадових осіб і співробітників правоохоронних органів. Особливо міжнародні зв'язки простежуються серед злочинних угруповань, що мають транснаціональний характер — контрабанда наркотиків, зброї та торгівля людьми [4].

Організовані злочинні угруповання, що вчиняють злочини у сфері обігу наркотичних засобів, мають своїх фінансистів, банкірів, юристів, фахівців з питань торгівлі. Інші члени організації виконують спеціалізовані функції. Це вербувальники, фінансові радники, фахівці з контрактів (особи, які укладають угоди з лоцманами, моряками, вантажниками, водіями вантажівок тощо), покупці (які купують або орендують літаки, судна, автомобілі), збувальники, перевізники.

Зростання обсягів контрабанди героїну із Таджикистану, Узбекистану та Афганістану до України викликає глибоку стурбованість у правоохоронних органів. Одним із наслідків цієї тенденції стало стрімке падіння роздрібної ціни на героїн. Це робить його більш доступним для населення України і тим самим загрожує національній безпеці нашої держави.

Разом із тим, органами внутрішніх справ України щорічно викриваються непоодинокі канали надходження героїну невеликими партиями з країн Західної та Центральної Європи (Німеччина, Польща, Латвія, Литва), що не мають систематичного та організованого характеру.

Так, із затриманого на кордоні героїну, 95 % – надходить в Україну зі східного напрямку (переважно через територію Росії), звідти налагоджено канали його транспортування з використанням потягів. Другу групу складає західний напрям, звідки залізничне сполучення до нашої країни хоч і є менш значним, але завдяки автотранспорту є також інтенсивним і широко використовується організованими злочинними угрупованнями.

Служба безпеки України констатує подальшу активізацію використання латиноамериканськими наркокартелями території нашої держави для транзиту кокаїну та марихуани до Західної Європи. При цьому вони вживають усіх можливих заходів для забезпечення безпеки переміщення: створюються фіктивні фірми, здійснюється підкуп співробітників митниці та правоохоронних органів тощо.

Переважає кількість затриманих за злочини у сфері наркобізнесу (85 %) – чоловіки віком від 25 до 45 років. Близько 80 % із них – безробітні, 8 % – студенти та учні, 5 % – пенсіонери, 7 % – інші категорії громадян.

Офіційні дані МВС України дають підстави стверджувати, що громадяни України є не тільки виробниками та споживачами макової соломки, але й постачальниками її в Росію. Представники правоохоронних підрозділів Росії вважають Україну основним постачальником наркотиків до їхньої країни. На їхню думку, частина наркотиків, насамперед макова соломка, надходить із території України, причому масштаби постачань із кожним роком зростають і факти затримки партій у десятки кілограмів на кордоні з Україною вже не є сенсацією (за п'ять років їх поставки до Росії зросли у 5 разів).

Необхідно відмітити, що сьогодні маємо широкомасштабні ввезення з Прибалтики та Росії медичних препаратів (клофеліну, ефедрину, бензодіазепанів, нозепаму). Переміщення проходить практично безконтрольно. Транквілізатори даної категорії користуються великим попитом серед молоді.

Необхідно також констатувати, що міжнародний наркобізнес, організовані злочинні угруповання активізували діяльність щодо включення українського ринку до своєї сфери впливу (з перспективою реального контролю над ним) для забезпечення регулярних прямих поставок наркотиків (насамперед, героїну й кокаїну), “відмивання наркодоларів”, та освоєння з метою безпеки нових маршрутів транзиту наркотиків із Латинської Америки до Європи [5].

Фактори, що впливають на можливість “відмивання” грошей, набутих за рахунок наркобізнесу злочинними угрупованнями, такі: недосконалість законодавства, що регламентує діяльність нових господарських структур; невідповідність правоохоронних органів до вирішення проблеми, яка розглядається; різке збільшення недержавних підприємств та організацій.

За своєю структурою наркомафія в Україні складається з трьох частин, що є класичною мафіозною пірамідою.

Перша складова – роздрібні торговці, яких тільки в Києві кілька тисяч осіб.

Друга – середні оптовики і перевізники з “групами охорони” товару на шляху і торговці на місцях.

Третя складова – верхній ешелон, що сам не має безпосередньої справи з наркотиками. Її завдання – планування операцій з проведення як “відмивання” отриманих грошей, так і з їх розподілом.

Особливість її структури в тому, що через цілком зрозумілі обставини вона не може бути лише “українською мафією” в етнічному розумінні цього поняття.

Асоціації наркоділків різноманітних національностей мають свої особливості та методи; у деяких випадках – це кримінальні багатонаціональні угруповання, що визначають ситуацію на наркотичному ринку. Злочинні угруповання, що діють у різних регіонах України, рідко є багатонаціональними за своїм складом. У своїй діяльності вони змушені співпрацювати з тими структурами, що діяли дуже активно на території колишнього СРСР, насамперед зі злочинцями з Росії, Таджикистану, Казахстану, Грузії, Азербайджану. Саме останні є головною діючою силою на ринку наркотичних речовин уряді регіонів. Ситуація ускладнюється тим, що громадяни цих країн, придбавши в Україні житло, стали її громадянами, але більшість із них є наркокур’єрами або резидентами, вони знають наші традиції, слабкі місця і цим користуються в своїх цілях [6].

Злочинні групи, які займаються незаконним обігом наркотиків, дуже різняться між собою як за ступенем організованості, так і за своїм складом і ступенем суспільної небезпеки. Тому неможливо дати всеохоплюючу та універсальну характеристику для всіх організованих груп, які займаються виготовленням і розповсюдженням синтетичних засобів [7].

Характерними ознаками організованих злочинних наркоугруповань є:

- високий ступінь організованості, наявність лідера, диференціація функцій виконавців усередині угруповання;
- жорстка дисципліна, дотримання конспірації, безперечне підпорядкування чітко регламентованим правилам ієрархічних стосунків у групі;
- наявність зв’язків із корумпованими представниками правоохоронних органів, державних і комерційних структур, що використовуються для прикриття злочинної діяльності, “відмивання” (легалізації) прибутків, отриманих від наркоторгівлі;
- тісний зв’язок керівників груп із кримінальним середовищем; така консолідація є вигідною: особи з кримінального середовища виконують функції забезпечення діяльності групи (розправа з конкурентами і членами групи, які намагаються припинити злочинну діяльність, тощо), а ділки наркобізнесу відраховують їм певний відсоток прибутку від незаконних операцій з наркотиками;
- залучення до злочинних наркоугруповань спеціалістів (хіміків, лікарів, провізорів тощо).

Отже, за останні роки соціально-політична ситуація, яка склалася між Україною та зарубіжними країнами, а саме: відкритість кордонів, зростання злочинності, поява нових транзитних шляхів значним чином впливає на криміногенну ситуацію, пов'язану з порушенням обігу наркотичних засобів і психотропних речовин.

Сучасними тенденціями розповсюдження міжнародного і транснаціонального наркобізнесу є засвоєння нових ринків збуту. Наркобізнес згрупувався у світових масштабах. Так, амфетамін виробляється у Польщі. За останні роки Польща, яка стала основним виробником амфетамінів у Європі, має значний вплив на наркоситуацію в Україні. Наркоділки по обидва боки кордону намагаються консолідуватись і знайти нові ринки збуту синтетичних наркотиків. Переважна їх більшість поширюється серед молоді в нічних клубах, на дискотеках тощо. Зафіксовані неодноразові факти затримання наркоділків, які розповсюджували кокаїн, привезений з Польщі.

Найбільш наркокриміногенним є регіон сходу України. Це зумовлено не лише особливостями регіону як індустріальної частини держави. Східні кордони країни перетинають шляхи транспортування героїну з країн Центральної Азії до Західної Європи, зокрема, так званий "Шовковий шлях". Уже тривалий час Україна є не тільки транзитною державою. Як свідчать статистичні дані ДБНОН МВС України, на нелегальному ринку має місце поступове витіснення традиційних наркотиків контрабандним героїном. Аналіз стосовно даних вилучень героїну свідчить, що майже 80 % цього наркотику має афганське та пакистанське походження. Основні маршрути надходження його проходять середньоазіатськими країнами колишнього СРСР і транзитом через Росію потрапляють в Україну. З України до Росії наркоділками переправляються наркотики переважно рослинного походження (марихуана, макова солома).

Найбільшою загрозливою зміною системи світового наркобізнесу на сьогодні постала консолідація взаємної праці між конкуруючими наркоутрупуваннями. Так, росіяни співпрацюють з ізраїльтянами, турки – з афганськими організованими групами, українці залучаються до роботи в латиноамериканські наркокартелі для перевезення партій кокаїну на кораблях.

Проаналізувавши матеріали ДБНОН МВС України, ми бачимо, що в Україні наркобізнес набуває загрозливих масштабів, разом із тим, на сьогодні відсутнє адекватне реагування на загрози, яке несе наркобізнес, і постійне поширення наркоманії.

Проведене нами дослідження показало, що незаконний обіг наркотичних засобів представляє міжнародну злочинність, припинення діяльності якої потребує значної уваги як внутрішньодержавної, так і міжнародної спільноти. Більшість країн вважають неодмінною детер-

мінантою успіху в боротьбі з наркоманією об'єднання зусиль у межах міжнародного співробітництва.

На сучасному етапі наркоманія та наркобізнес є не тільки внутрішньо-державною, а й міжнародною, загальносвітовою проблемою. Проте, в кожній окремій країні вона має свої специфічні риси і прояви. Отже, суть вивчення теорії і практики протидії наркоманії зарубіжних країн полягає в тому, що досвід, накопичений ними, дасть нам можливість більш досконалим та ефективно боротися з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин як усередині країни, так і за її межами.

Позитивний досвід міжнародного співтовариства у протидії наркоманії вимагає міжнародного співробітництва в координації заходів протидії наркоманії та наркобізнесу і саме з цією метою ми маємо можливість застосувати його для більш ефективної протидії у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Музика А. А. Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів / А. А. Музика. — К. : Логос, 1998. — 324 с. — Бібліогр. : С. 292–322.
2. UNDCP. Annex 1. Letter from the Government Represent for the National Plan on Drugs. — Vienna, 1998. — P. 1.
3. Валерко В. На ринку наркотиків України – нові надходження : (Боротьба з наркоманією в Україні) / В. Валерко // Галицькі контракти. — 1996. — № 21. — С. 58–59 ; Гасанов Э. Схватка с наркомафией : настало время объединить усилия Содружества (СНГ) / Э. Гасанов // Президент. Парламент. Правительство. — 1997. — № 12. — С. 41–48.
4. Гасанов Э. Антинаркотизм : международные тенденции и проблемы / Э. Гасанов // Законность. — 1996. — № 8. — С. 2–6.
5. Гасанов Э. Наркотическая преступность как вид организованной преступности / Э. Гасанов // Законность. — 1997. — № 11. — С. 27–30.
6. Европейский Союз : таможня без границ (Борьба с контрабандой наркотиков) // Зеркало недели. — 1995. — С. 10. — 14–20 октября.
7. Баяхчев В. Г. Расследование преступлений, связанных с изготовлением и распространением синтетических наркотических средств организованными группами / В. Г. Баяхчев, И. И. Курылев, А. П. Калинин. — М., 1995. — 127 с.

Статья посвящена освещению актуального вопроса взаимосвязи организованной преступности и наркобизнеса.

The article is devoted to the elucidation of the actual question about the intercommunication of the organized crime and drug dealing.

Стаття надійшла до редакції журналу 24 лютого 2011 року.